

זֹהַר הַקָּדוֹשׁ

עִם בֵּיאוּר
הַכֶּתֶר וְהַכָּבוֹד

פרשת וישלח • שמות 'יעקב' ו'ישראל'

במאמר זה יתבאר הכלל בשמות 'יעקב' ו'ישראל', מתי נקרא בשם 'יעקב' ומתי בשם 'ישראל', ומקשר הזוהר את שמותיו של יעקב אבינו לשמותיו של הקב"ה, שאע"פ ששם הוי"ה המורה על מידת הרחמים הוא השם העצמי של הקב"ה, מ"מ כאשר רבים רשעים בעולם, נקרא בשם של דין. וכן יעקב אבינו אע"פ שזכה להתעטר בשם 'ישראל', כל זמן שלא בא לשלימות, נקרא לעיתים בשם 'יעקב', כלומר שהשם משתנה לפי שינוי הזמנים. ומבאר ששינוי השם אצל אברהם אבינו אינו כן, כיוון שהשם 'אברם' איננו מורה על שלימות.

מקדים הענין שהשלים יעקב אבינו עצמו במידת התפארת, ומכח זה קראו הקב"ה 'ישראל', ושואל מדוע אחר כן חזר הקב"ה וקרא לו בשם 'יעקב', וכן כולם קראו לו 'יעקב'.

רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי הֲווֹ אָזְלֵי בְּאָרְחָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי אֶלְעָזָר, וַדַּאי הָא דְּאָמַרְתְּ דְּיַעֲקֹב שְׁלִימָא דְּאִבָּהָן אִיהוּ, וְאֵיהוּ אָחִיד לְכָל סִטְרִין, וְקָרָא שְׁמֵיהּ 'יִשְׂרָאֵל', וּכְתִיב (בראשית לה י) **'לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ'. וּכְתִיב** (שם) **'וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל'.**

אַמַּאי אַהֲדַר קְרָא בְּרִיךְ הוּא וְקָרָא לֵיהּ 'יַעֲקֹב' בְּכַמָּה וְכַמָּה זִמְנִין. וְכֹלָּא קָרוֹן לֵיהּ יַעֲקֹב כְּמִלְקַדְמִין, אִי הָכִי מַהוּ 'לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב'.

אָמַר לֵיהּ, שַׁפִּיר קָא אָמַרְתְּ. פְּתַח וְאָמַר, 'ה' כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה' (ישעיה מב יג), **הַאי קְרָא אוּקְמוּהָ. אֲבָל תָּא חֲזֵי, 'כַּגִּבּוֹר יֵצֵא', 'גִּבּוֹר' מִיבְעֵי לֵיהּ. 'כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת', 'אִישׁ מִלְחָמוֹת' מִיבְעֵי לֵיהּ.**

אֶלָּא, הָא אִתְּמַר ה' בְּכָל אֲתַר רַחֲמֵי אִיהוּ, וְדַאי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא ה' שְׁמֵיהּ אִיהוּ, דִּכְתִיב (שם פסוק ח) **'אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי', וְחָמֵינָן דִּלְזִמְנִין אִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ 'אֱלֹהִים', וְהוּא דִּינָא בְּכָל אֲתַר.**

אֶלָּא בְּזִמְנָא דְּאַסְגִּיאוּ וַכָּאִין בְּעָלְמָא, ה' שְׁמֵיהּ, וְאִתְקְרֵי בְּשָׁמָא דְּרַחֲמֵי, וּבְזִמְנָא דְּאַסְגִּיאוּ חַיָּיבִין בְּעָלְמָא, אֱלֹהִים שְׁמֵיהּ, וְאִתְקְרֵי שְׁמָא דֵּאֱלֹהִים.

כָּךְ, בְּזִמְנָא דְּיַעֲקֹב לָא הָוָה בֵּין שָׁנְאִין, וְלָא הָוָה קְנָאָה' (ישעיה מב יג), **הַאי קְרָא אוּקְמוּהָ** - ואמנם פסוק זה כבר נתפרש, **אֲבָל תָּא חֲזֵי** - בא וראה מה שיש לדייק בלשונו, מדוע אמר **'כַּגִּבּוֹר יֵצֵא'** בתוספת כ"ף הדמיון, הרי **'גִּבּוֹר' מִיבְעֵי לֵיהּ** - היה לו לומר 'גיבור' סתם, וכן מדוע אמר **'כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת'** בתוספת כ"ף הדמיון, הרי **'אִישׁ מִלְחָמוֹת' מִיבְעֵי לֵיהּ** - היה לו לומר, בלי כ"ף הדמיון.

אֶלָּא יישוב הדברים כך הוא, **הָא אִתְּמַר** - הנה נאמר כי הפירוש של שם **ה' בְּכָל אֲתַר רַחֲמֵי אִיהוּ** - בכל מקום הוא שם של הנהגה במידת הרחמים, וכן **וַדַּאי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא ה' שְׁמֵיהּ אִיהוּ** - שם 'הויה' הוא השם העצמי שלו, **דִּכְתִיב** (שם פסוק ח) **'אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי', וְחָמֵינָן דִּלְזִמְנִין אִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ 'אֱלֹהִים'** - ובכל זאת רואים אנו שלעיתים כתוב שם 'הויה' בניקוד של שם 'אלהים', ואפילו שהשם הוא הוי"ה בכל זאת קוראים אותו 'אלהים', **וְהוּא דִּינָא בְּכָל אֲתַר** - והרי הוראת שם 'אלהים' בכל מקום הוא מידת הדין.

ומבאר שיסוד הדברים הוא, שאמנם השם העצמי של הקב"ה הוא שם 'הויה', שהוראתו הוא רחמים, אבל הנהגתו את העולם משתנה לפי מעשי בני האדם. וכפי שהשיב ה' יתברך למשה רבינו על בקשתו 'וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם' (שמות ג יג), והשיב הקב"ה: שמי אתה מבקש לידע - לפי מעשי אני נקרא (שמו"ר ג ג ו). היינו שהשמות שנקרא בהם הקב"ה, משתנים לפי פעולותיו והנהגותיו עם בני האדם.

ומאחר והנהגת ה' בעולם משתנה לפי מעשי בני האדם המקבלים אותם, אף שמותיו יתברך, משתנים לפי ההנהגה הראויה בכל זמן.

אֶלָּא ביאור הדבר כך הוא, **בְּזִמְנָא דְּאַסְגִּיאוּ זַכָּאִין בְּעָלְמָא** - בזמן שרבים הצדיקים בעולם, **ה' שְׁמֵיהּ** - ההנהגה הראויה בעולם היא בשם 'הויה', השם של מידת הרחמים, שהיא המידה העצמית של הקב"ה, **וְאִתְקְרֵי** - ובני האדם המקבלים את הנהגתו קוראים לו **בְּשָׁמָא דְּרַחֲמֵי** - בשם של מידת הרחמים 'הויה', **וּבְזִמְנָא דְּאַסְגִּיאוּ חַיָּיבִין בְּעָלְמָא** - אבל כאשר נתרבו רשעים בעולם, **אֱלֹהִים שְׁמֵיהּ** - אזי נוהג הקב"ה עמהם במידת הדין שבשם אלהים, לפי מעשיהם, **וְאִתְקְרֵי שְׁמָא דֵּאֱלֹהִים** - וגם בני האדם אשר הם המקבלים הנהגה זו, קוראים לו בשם 'אלהים'.

אחר שביאר הכלל של השמות של הקב"ה, שאין הקב"ה נקרא על פי מהותו ועצמותו, אלא על פי מה שנוהג עם התחתונים בארץ, מבאר כי כן הוא גם לגבי שמותיו של יעקב אבינו.

ועל פי יסוד זה שהשמות שנקרא בהם הקב"ה נקבעים על פי מעשי בני העולם, אבל אין זה משנה את השם העצמי שלו יתברך שהוא שם 'הויה' - השם של מידת הרחמים, **כָּךְ** הוא גם לגבי יעקב אבינו, **בְּזִמְנָא דְּיַעֲקֹב לָא הָוָה בֵּין שָׁנְאִין** - בזמן שלא היה בין אנשים השונאים ומתנגדים לו, והיה במקומו **וְלָא הָוָה**

רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי הֲווֹ אָזְלֵי בְּאָרְחָא - היו הולכים בדרך, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי אֶלְעָזָר, וַדַּאי הָא דְּאָמַרְתְּ דְּיַעֲקֹב שְׁלִימָא דְּאִבָּהָן אִיהוּ** - נכון הוא מה שאמרת שיעקב אבינו השלים עצמו, והוא בחיר האבות, **וְאֵיהוּ אָחִיד לְכָל סִטְרִין** - ונאחז במידת התפארת המאחדת את שש הספירות, והיא באמצעם, **וְעל כן, מאחר והשלים עצמו בכל השלימות הנזכרת, קָרָא** הקב"ה את **שְׁמֵיהּ** - שמו **'יִשְׂרָאֵל'**, שהוא מורכב מב' תיבות: 'שיר אל', שהן כנגד גבורה וחסד, אשר יעקב אבינו כולל את שניהם, וכן השם 'ישראל' הוא אותיות 'ישר אל', על שם ענין מידת התפארת, אשר יעקב אבינו מרכבה לה, והיא מידת היושר שבקו האמצעי שאיננה נוטה לקצה, **וּכְתִיב** בפסוק שהקב"ה הפקיע את השם 'יעקב', כאמור (בראשית לה י) 'וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב, **לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ'.** וכן קרא אותו הקב"ה דווקא בשם 'ישראל', **וְכמו דְּכְתִיב** (שם) **'וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל'**, היינו שהקב"ה קרא לו בפועל בשם 'ישראל'.

ויש לשאול, אחר שקראו הקב"ה בשם 'ישראל', מחוייב מצד ערך המידות שיקרא בשם 'ישראל', ואם כן **אַמַּאי אַהֲדַר** - מדוע חזר אחר כך **קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְקָרָא לֵיהּ** - לו **'יַעֲקֹב' בְּכַמָּה זִמְנִין** - כמה פעמים. **וְכן כֹּלָּא קָרוֹן לֵיהּ 'יַעֲקֹב' כְּמִלְקַדְמִין** - כולם קראו לו בשם 'יעקב' כמקודם שנשתנה שמו, **אִי הָכִי** - ואם כן **מַהוּ** היאך יתפרש הכתוב **'וְלֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב'.**

כדי לישב השאלה על שמות 'יעקב' ו'ישראל', מקשה בענין שמותיו של הקב"ה, היאך נקרא הקב"ה בשם 'אלקים', שהוראתו מידת הדין, אחר ששמו העצמי הוא שם 'הויה' שהוראתו היא מידת הרחמים.

אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לרבי יוסי **שַׁפִּיר קָא אָמַרְתְּ** - נכונה שאלתך, ותתיישב על פי יישוב לשאלה בענין שמותיו של הקב"ה. **פְּתַח** רבי אלעזר **וְאָמַר** ליישב את הקושיא, הנה ישעיה הנביא אומר על הקב"ה כאשר יוצא להושיע את ישראל מהגויים, **'ה' כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר**

בְּאַרְעָא אַחֲרָא - ולא היה בארץ אחרת, **קָרֵי לֵיהּ** - קרא לו הכתוב בשם **יִשְׂרָאֵל**, אבל **וְכַד הָוָה בֵּין שָׁנְאִין** - וכאשר היה בין אנשים השונאים לו **אוֹ** שהיה **בְּאַרְעָא אַחֲרָא** - בארץ אחרת, שלא במקומו, כגון כאשר היה בבית לבן, והיה צריך לנהוג עמו בעקבה וברמאות, אז **קָרֵי לֵיהּ** - קרא לו הכתוב בשם **יַעֲקֹב**.

אָמַר לֵיהּ רבי יוסי לרבי אלעזר, **עֲדַיִין לָא אִתְיַישְׁבָא מִלָּה** - עדיין לא נתיישב הדבר **דִּכְתִיב 'לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב'**, שהרי הקב"ה אמר ליעקב שלא יקרא 'יעקב', **וְהָא אֲנַן קָרִינָן לֵיהּ** - והיאך אנו ממשיכים לקרוא בשם 'יעקב'. **וּמַאי דַּאֲמַרְתְּ** - ומה שאמרת ליישב **דְּכַד הָוָה בֵּין שָׁנְאִין אוֹ בְּאַרְעָא אַחֲרָא** - שכאשר היה יעקב אבינו בין רשעים או שהיה בארץ אחרת, והיה צריך להנהיג עצמו כלפי חוץ שלא כמידתו, רק אז **קָרֵי לֵיהּ** - נקרא בשם **'יַעֲקֹב'**, אבל אין זה מדרגתו האמיתית אלא רק שהנהיג עצמו כך כלפי חוץ, גם זה צריך ביאור, **תָּא חֲזֵי** - בא וראה שלכאורה קשה על זה, שהרי **כְּתִיב** (בראשית לז א) **'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן'**, ואם כן איך נקרא כאן בשם 'יעקב', **וְהָא לָא הָוָה בְּאַרְעָא אַחֲרָא** - והרי לא היה בארץ אחרת, אלא במקומו כאמור 'בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן'.

מבאר העיקר כי השמות 'יעקב' ו'ישראל' הם כנגד שמותיו של הקב"ה, וכשם שהשימוש בשם 'אלהים' אינו סותר את השם 'הוי"ה', ונקרא בשם אלהים כאשר נוהג במידה זו, כך אין השם 'יעקב' סותר את השם 'ישראל', והכלל הוא שמשתנה לפי המידה הנוהגת בכל זמן.

אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לרבי יוסי, **הָא בְּקַדְמִיתָא אִתְּמַר** - הרי בתחילה נאמר יסוד הדבר, **כְּמָה** ששמו **דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** משתנה לפי הנהגת הנבראים **לְזִמְנִין אִתְקְרֵי** - שלעיתים נקרא **'ה'**, **וּלְזִמְנִין אִתְקְרֵי** - ולעיתים נקרא בניקוד **'אֱלֹהִים'**, **הָכִי נָמֵי** - כך גם השמות 'יעקב' ו'ישראל', משתנים לפי מידת ההנהגה, **לְזִמְנִין אִקְרֵי** - שלעיתים נקרא בשם **'יִשְׂרָאֵל'**, **וּלְזִמְנִין אִקְרֵי** - ולעיתים נקרא בשם **'יַעֲקֹב'**, **וְכֻלָּא בְּדַרְגִּין יְדִיעָן** - והכל במדרגות ידועות, כפי שהוא בפרצופי האצילות, שישנם שם פרצוף 'יעקב' שאיננו פרצוף ממשי אלא הארה, ומקום עמידתו באחוריים דאבא, וישנו פרצוף זעיר אנפין, אשר ישנן בו ב' בחינות, כאשר אין בו רק מוחין דקטנות, אז נקרא 'יעקב', וכאשר הוא במעלתו יש בו מוחין דגדלות, ואז נקרא בשם 'ישראל'.

וּמַה דְּאִתְּמַר - ומה שאמר הקב"ה ליעקב **'לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב'**, אין פירושו שכלל לא יקרא כך, אלא פירושו **לְאִתְיַישְׁבָא בִּשְׁמָא דָּא** - שהודיעו שמעכשיו לא יהיה שמו 'יעקב' באופן קבוע, ועשוי להשתנות לפי המדרגה בה הוא מצוי.

אחר שיישב גבי יעקב שאע"פ שקראו הקב"ה בשם 'ישראל', אין פירושו שמעתה לא יקרא כלל בשם 'יעקב', אלא ששמו ישתנה לפי מצבו בכל זמן. שואל לגבי שמו של אברהם, שלאחר שנשתנה שמו נאסר לקראו בשם 'אברם'.

בְּאַרְעָא אַחֲרָא, קָרֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל. וְכַד הָוָה בֵּין שָׁנְאִין, אוֹ בְּאַרְעָא אַחֲרָא, קָרֵי לֵיהּ יַעֲקֹב.

אָמַר לֵיהּ, עֲדַיִין לָא אִתְיַישְׁבָא מִלָּה דְּכְתִיב 'לֹא יִקָּרֵא', וְהָא אֲנַן קָרִינָן לֵיהּ. וּמַאי דַּאֲמַרְתְּ דְּכַד הָוָה בֵּין שָׁנְאִין אוֹ בְּאַרְעָא אַחֲרָא, קָרֵי לֵיהּ 'יַעֲקֹב', תָּא חֲזֵי, כְּתִיב (בראשית לז א) **'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן', וְהָא לָא הָוָה בְּאַרְעָא אַחֲרָא.**

אָמַר לֵיהּ, הָא בְּקַדְמִיתָא אִתְּמַר, כְּמָה דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְזִמְנִין אִתְקְרֵי 'ה'', וּלְזִמְנִין אִתְקְרֵי 'אֱלֹהִים', הָכִי נָמֵי, לְזִמְנִין אִקְרֵי 'יִשְׂרָאֵל' וּלְזִמְנִין אִקְרֵי 'יַעֲקֹב' וְכֻלָּא בְּדַרְגִּין יְדִיעָן.

וּמַה דְּאִתְּמַר 'לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב', לְאִתְיַישְׁבָא בִּשְׁמָא דָּא.

אָמַר לֵיהּ, אִי הָכִי, הָא כְּתִיב (שם יז ה) **'וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם'. אָמַר לֵיהּ, הָתָם דִּכְתִיב 'וְהָיָה', וְעַל דָּא קַיְימָא בְּהַהוּא שְׁמָא. אֲבָל הָכָא לָא כְּתִיב 'וְהָיָה', אֶלָּא 'כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ', וְלָא כְּתִיב 'וְהָיָה שִׁמְךָ יִשְׂרָאֵל', וְאַפִּילּוּ בִּזְמַנָּא חָדָא סַגֵּי לֵיהּ, כָּל שֶׁכֵּן דִּלְזִמְנִין כָּךְ וּלְזִמְנִין כָּךְ. וְכַד אִתְעַטְּרוּ בְּנוֹי, בְּכֹהֲנֵי וְלֵיוָאֵי, וְאִסְתַּלְקוּ בְּדַרְגִּין עִלָּאִין, כְּדֵין אִתְעַתַּר בִּשְׁמָא דָּא תְּדִיר.**

אָמַר לֵיהּ רבי יוסי לרבי אלעזר, לפי המבואר ששינוי השם פירושו שמעתה יקרא בשני השמות, ותלוי במדרגתו ובהתייחסותו עם העולם, **אִי הָכִי** - אם כן קשה, **הָא כְּתִיב** - הרי גבי אברהם מצינו שלאחר שנשתנה שמו ל'אברהם', אסור לקרוא לו בשם 'אברם', כנאמר (שם יז ה) **'וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם, וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם'**, ואמרו בגמרא (ברכות יג.): תני בר קפרא אומר, כל הקורא לאברהם 'אברם' עובר בעשה, שנאמר 'והיה שמך אברהם'. רבי אליעזר אומר, עובר בלאו שנאמר 'ולא יקרא עוד את שמך אברם'. ולמה אצל יעקב לא נאמר גם כך.

אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לרבי יוסי, אכן שינוי השם אצל אברהם, פירושו שהשם 'אברם' יתבטל, כיון ששם 'אברם' הוא גרוע ואינו מורה על שלימות, ולכן מעתה יקרא רק בשם 'אברהם'. ויש לדייק זאת מן הכתוב, **הָתָם** - גבי אברהם אבינו, **כְּתִיב 'וְהָיָה** שִׁמְךָ אַבְרָהָם', ופירושו שמעתה שמו הוא 'אברהם', **וְעַל דָּא קַיְימָא בְּהַהוּא שְׁמָא** - ולכן הוא עומד בשם זה. **אֲבָל הָכָא** - כאן לגבי יעקב אבינו **לָא כְּתִיב 'וְהָיָה'** שפירושו שמעתה יתבטל השם הקודם ויתקיים רק השם החדש, **אֶלָּא** כתוב **'כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ'**, ולשון 'היה' הוא עתיד, שפירושו שבעתיד יהיה שמו רק 'ישראל', **וְלָא כְּתִיב 'וְהָיָה שִׁמְךָ יִשְׂרָאֵל'**, שפירושו שמעתה יקרא בשם 'ישראל' והשם 'יעקב' יתבטל, **וְאַפִּילּוּ בִּזְמַנָּא חָדָא סַגֵּי לֵיהּ** - וכדי לקיים שינוי זה שמעתה נקרא בב' השמות מספיק שפעם אחת יקרא בשם 'ישראל', **כָּל שֶׁכֵּן** שמתקיים שינוי השם באופן **דִּלְזִמְנִין כָּךְ וּלְזִמְנִין כָּךְ** - שלעתים נקרא בשם 'יעקב' ולעיתים בשם 'ישראל'.

וְכַד אִתְעַטְּרוּ בְּנוֹי - וכאשר זכו בניו של יעקב אבינו להתעטר במעלות עליונות, **בְּכֹהֲנֵי** - בקדושת הכהונה, שהיא מצד מידת החסד, **וְלֵיוָאֵי** - ובקדושת לויה, שמצד מידת הדין, **וְאִסְתַּלְקוּ בְּדַרְגִּין עִלָּאִין** - והרי נתעלו למידת התפארת הכוללת שש קצוות: חסידים מצד מידת החסד, גבורים מצד מידת הגבורה, בעלי תורה מצד מידת התפארת, חוזים מצד מידת הנצח, נביאים מצד מידת ההוד, וצדיקים מצד מידת היסוד, **כְּדֵין אִתְעַתַּר בִּשְׁמָא דָּא תְּדִיר** - מאז נתעטר יעקב אביהם להיקרא בשם 'ישראל' לעולם.

